

Nizami Məmmədov
Tağısoy
Bakı Slavyan Universiteti
filologiya elmləri doktoru,
professor

Bu məqalədə Sizə alimliyənə və insanlığına yaxından bələd olduğum Böyük Vətən Mühasibəsi iştirakçısı, filologiya elmləri doktoru, professor, Əməkdar elm xadimi, ədəbiyyatşünas, tənqidçi, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, yazıçı, Beynəlxalq Ədəbi Tənqidçilər İttifaqının üzvü, Azərbaycan Dövlət Universitetində (indiki Bakı Dövlət Universiteti) ömrünü tələbələrini elmi inkişafı uğrunda xərcləyən, əsərlərini Azərbaycan, rus və talış dilində yazan əvəzsiz ustad-pedaqoq Seyfulla Əsədullayevlə bağlı eksklüziv məlumat verməyə çalışacağam.

Seyfulla Əsədullayev 19 iyun 1924-cü ildə Lənkəranın Ərcivan kəndində dünyaya göz açmış, 28 iyul 2011-ci ildə Bakıda dünyasını dəyişmişdir. Əslində göstərdiyimiz bu rəqəmlər onun dünyasını dəyişməsinə daha çox dünyaya gəlməsi ilə əlamətdardır.

Seyfulla müəllim haqqında mən ilk dəfə o vaxtı M.F.Axundov adına Azərbaycan Pedaqoji Rus dili və Ədəbiyyatı İnstitutunda (indiki Bakı Slavyan Universiteti) təhsil aldığı 70-ci illərin əvvəllərində eşitmiş, kitablarından bəzilərini oxumuşdum. Və bir də onun elmi erudisiyası ilə bağlı bizə o vaxtlar İnstitutumuzdakı Rus sovet ədəbiyyatı kafedrasının müdiri, professor, Əməkdar elm xadimi Həbib Bayram oğlu Babayev və həmin kafedranın professoru Aleksandr Alekseyeviç Svariçevski (onların hər ikisi bizə rus ədəbiyyatı fəninəndən mühazirələr oxumuşdular) məlumatları vermişdi. Çünki bəzi rus müəllimlərinin əsərlərini təhlil etməklə bağlı tapşırıqlar verdikdə onlar Seyfulla müəllimin də əsərlərindən qidalanmağı tövsiyə edirdilər. Kitablardakı şəkillərdə Seyfulla müəllim olduqca möhtəşəm və zəhmli alim təsiri bağışlayırdı.

İş elə gətirdi ki, 1975-ci ildə biz Dövlət İmtahanı verməyə hazırlaşarkən Dövlət İmtahan Komissiyasının sədrinin Seyfulla Əsədullayev olduğunu bildik. Açıqını deyək ki, küürkümüze bit düşdü ki, biz ondan necə "əla" qiymət ala biləcəyik. Bizim qrup daim dərslərə yüksək səviyyədə hazırlaşan idi. Eyni zamanda bir neçəmiz yalnız "əla" qiymətlərlə oxuyurduk. Burada isə lap sonda necə dəyərlər "Daş qayaya rast gəlmişdi". Bizə olduqca səriştəli, öz peşəsinin xiridarı Kolmanovski, Şatalin, Meyerson, Kats, Diarova, Həbib Babayev, Aleksandr Svariçevski, Sabir Turabov, Məmməd Qocayev, Sabir Daşdəmirov, Atamoğlan Əliyev və başqa bu kimi yüksək səviyyəli elm və bilik sahibləri dərslər demişdi. Burada isə uğurlara gedən yolumuzun üstündə gözlənilmədən professor Seyfulla Əsədullayev dayanmışdı. Çox qorxur, ehtiyat edirdik. Dostum, əqidədəşim Heydər Cəfərova bir qrupda oxuyur, bir yerdə qalırdıq. Sualların hamısını necə tələb olunur, oyrənir və bir-birimizə danışırıdık. Eyni zamanda bu adət bizdə I kursdan başlayaraq son kursa qədər davam etmişdi. Qrupumuzun xeyli tələ-

kussiyalar olurdu. Onun nəzəri-estetik baxışları çoxlarını zənginləşdirirdi. Bir sözlə, prof. Seyfulla Əsədullayev böyük və özü özlüyündə zəngin bir məktəb idi.

Beləcə illər illəri arxada qoyurdu... Bir müddət sonra eşitdim ki, Seyfulla müəllimin cavan oğlu dünyasını dəyişib. Evlərində olmamışdım. Universitetə gedib, yaşadıkları ünvanı öyrəndim. Gedib Seyfulla müəllimə başsağlığı verdim. Bir qədər dərdinə sərək olduqdan sonra çıxıb evə gəldim. Seyfulla müəllim haqqında çox düşündüm, qayğılandımdım...

Bu qayğılardan az kənarlaşmışdım ki, bir qədər sonra Seyfulla müəllim Haqqın Dərgahına qovuşdu. Mən 1975-ci ildəki Dövlət İmtahanla-

da çox nadir olurlar. Belələrinin qədir-qiyətini biz yalnız onlar bu dünyanı tərk etdikdən sonra bilirik.

Seyfulla Əsədullayev haqqında danışmaq Azərbaycan alimliyinin vicdanı, ucalığı haqqında danışmaqdır. Eyni zamanda elmin nəhayətsizliyi ilə bağlı fikir söyləmək bu nəhayətsizliyin Seyfulla müəllim tərəfindən auditoriyaya necə mənimsədiməsi haqqında danışmaqdır. Çünki Seyfulla müəllimin elmi-nəzəri təfəkkürü hədlər tanımırdı. Onun xeyli elmi müzakirələrdə gərəklili mülhizələrini dinləmişdim.

Professor Seyfulla Əsədullayev ədəbiyyatşünaslıq, ədəbi tənqid, Azərbaycan və rus ədəbiyyatının çəşidli problemlərinin öyrənilməsi istiqamətində zəngin elmi irs qoyub

siyasi xətti ilə ardıcıl olaraq Bakı, Moskva, Sankt-Peterburq, Kiyev, Praqa, Budapeşt, Sofiya, Poznan, Tbilisi, Daşkənd, Frunze, Almatı, Voloqda, Kalininqrad, Oryol, Sıktıvkar və dünyanın müxtəlif şəhərlərində elmi məruzələr etmişdir.

Bundan başqa o, 1999 – 2007-ci illərdə Avropa Rusistikası və Müasirlik Problemi üzrə öz dəyərli çıxış və tövsiyələri ilə yaddaşlarda qalmışdır.

Seyfulla müəllim həyatın bütün məşəqqətlərini görmüş dəyərli və tənəddəş idi. 1942-ci ilin dekabrında Ordu sıralarının çağrılmış, Böyük Vətən Müharibəsində iştirak etmiş, yaralanmış, əvvəl 216-cı atıcı polkda, sonra 960-cı artilleriya polkunda xidmət etmiş və leytenant rütbəsində hərbi xidmətini başa vumuşdur. Or-

Təvazökar insan, tələbkar alim... professor Seyfulla Əsədullayev

handa bizim üçün ciddi problem olmayacaq. Vaxt gəldi, vədə yetişdi, imtahana girdik. İmtahan komissiyasının üzvləri cavablarımızı dinlədilər. Seyfulla müəllim dəfələrlə bizə özünün jest və mimikaları ilə əla cavab verdiyimizi işarə etdi. İmtahandan sonra hər dəfə qiymətlər elan olunduqda bizə "əla" yazıldı və diplomumuza əlavə olunan həmin qiymət cədvəlində biz bu gün də böyük şərəflə qoruyub saxlamaqdayıq.

Bundan sonra mənim prof. Seyfulla Əsədullayevlə daha sıx ünsiyyətə yarıdım. Aspiranturada, sonra doktoranturada, daha sonralar monoqrafik araşdırmalar ortaya qoyanda iş elə gətirdi ki, Seyfulla müəllimlə daha çox ünsiyyətdə olduq. O, mənim xətrimi çox istəyirdi. Namizədlik dissertasiyasında kənar rəyçim, doktorluqda opponetnim, monoqrafiklərimdə elmi redaktorum oldu. Hər dəfə vaxt tapıb BDU-ya gəndəndə onunla görüşməyə çalışır, hal-əhval tutur, söhbət edir, hansı araşdırmalar üzərində işləyir və s. bağlı fikirlər bölüşürdük. Beləcə ünsiyyət və münasibətlərimiz yaxın dost – həmkarlar müstəvisində davam edirdi. Seyfulla müəllim bizim Bakı Slavyan Universiteti ilə daim yaxından əlaqə saxlayırdı. Elmi tədbirlərdə, konfranslarda, simpoziumlarda iştirak edirdi. Seyfulla müəllim olan yerdə daim elmi-nəzəri dis-

ndan sonra sanki Seyfulla müəllimi özümün xüsusi olaraq kəşf etmişdim. Bu kəşfdə elmi rəhbərim, daha sonra doktorluq dissertasiyamın elmi məsləhətçisi, professor, Əməkdar elmi xadimi Həbib Babayevin əməyi böyük idi. Bizlər Həbib Babayev, Aleksandr Svariçevski, Seyfulla Əsədullayev, Mstislav Şatalin, Məmməd Qocayev və b. bu kimi alimlərin ətrafında yetişmişdik. Birçə fakt deyim. Necə olmuşdusa Həbib müəllimlə Seyfulla müəllim arasında bir məqaləyə bağlı anlaşmazlıq baş vermişdi. Lakin buna baxmayaraq, Həbib müəllim mənə Seyfulla müəllimin apancı keyfiyyətlərindən bəhs edib, dissertasiyamı və monoqrafiamı onun üstünə göndərmişdi. Bizim o vaxtı müəllimlərimizdə məhz belə yenilməz keyfiyyətlər vardı.

Hardasa 2000-ci ilin ikinci yarısı idi. Seyfulla müəllimlərimin kafedrasına gəlmişdim. Mənə "Azərbaycan" jurnalında nəşr olunmuş hekayələrini verdi. Gördüm yığcam həcmli orijinal əsərlərdir. Bir məqalə yazıb onun elmi və ədəbi yaradıcılığı ilə bağlı həmin jurnalda çıxış etdim. Jurnalın bir nüsxəsini də Seyfulla müəllimin özünə hədiyyə etdim. Bununla mən heç də demək istəmirəm ki, nəyi isə elədim. Lakin demək istəyirəm ki, Seyfulla müəllim kimi insanlar həyat-

getmişdir. Onun müxtəlif illərdə çap etdirdiyi əvəzsiz əsərləri "Sosialist realizmində tarixilik, nəzəriyyə və tipologiya" ("İstorizm, teorie i tipologie soüalisticəskoqo realizma". Bakı, Azərneşr, 1965), "Roman haqqında qeydlər" ("Zametki o romane"), "Erkən sovet ədəbiyyatında sosialist realizminin təşəkkülü" ("Stanovlenie soüalisticəskoqo realizma v ranney sovetskoy literature"). Bakı, Azqocizdat, 1974, 295 s.), XX əsrin 20-ci illər ədəbi həyatına, o cümlədən Fyodor Qladkovun "Sement" romanına dair dəyərli elmi-nəzəri mülhizələri, Respublika və Moskva nəşrlərində xeyli dərəcədə məqalə və materialları ciddi rezonans doğurmuşdur.

Professor Seyfulla Əsədullayevin yuxarıda adlarını çəkdiyimiz dəyərli araşdırmaları ilə yanaşı, onun özünün avtoqrafı ilə bizə bağışladığı "Azərbaycan poeziyasında sonet janrı. Tarix və nəzəriyyə" (Bakı, 2003), "V.Visotskinin poetikası" (Bakı, 2003), "Müasir ədəbiyyatşünaslığın metodoloji problemləri" (Bakı, 2003), "XX əsr rus ədəbiyyatında Avrasiya sintezi problemi" (Polşa, 2007) və başqa bu kimi araşdırmaları da qeyd edilməlidir.

Seyfulla Əsədullayevin elmi-nəzəri baxış dairəsi çox əhatəli idi. Qələmə aldığı məqalələrində, bir tərəfdən, rus ədəbiyyatı klassiklərinin (Puşkin, Qoqol, Çernişevski, L.Tolstoy, Çexov, Qorki, Mayakovski, Şoloxov, Fadeyev, Prişnin, L.Leonov və b.) yaradıcılığının çəşidli tərəflərinə işıq tutulurdusa, digər tərəfdən Azərbaycan yazıçılarının və tənqidçilərinin əsərləri ilə bağlı (A.Bakıxanov, İmran Qasimov, Sabit Rəhman, Yusif Vəzir Çəmmənzəninlə, M.Rzaquluzadə, B.Musayev, M.İbrahimov) obyektiv analitik yazılar çap etdirirdi.

Prof. S.Əsədullayevin monoqrafik araşdırma və məqalələrində bir qayda olaraq ədəbiyyat tarixi və ədəbiyyat nəzəriyyəsinin az öyrənilmiş, yaxud ümumiyyətlə öyrənilməmiş problemləri təhlilə cəlb edilmişdir. Onların sırasında tarixlik, nəzəriyyə və tipologiya, müasir ədəbiyyatşünaslığın metodoloji konsepsiyaları və s. kimi məsələlərə praqmatik təfəkkür işığında nəzər salınmışdır.

Prof. S.Əsədullayev daim beynəlxalq səviyyəli konfrans, simpozium və konqresslərin iştirakçısı olmuş, Ədəbi Tənqidçilərin Beynəlxalq Assosiasiyası və Rus dili və Ədəbiyyatı müəllimlərinin Beynəlxalq Asso-

siyası təxris olunmuşdan sonra 1945 – 1947-ci illərdə əvvəl öz doğma kəndi Ərcivanda, sonra Astara şəhərində müəllimlik etmişdir.

1947-ci ildə M.F.Axundov adına Azərbaycan Müəllimlər İnstitutuna qəbul olunmuş, 1949-cu ildə bu ali məktəbi fərqlənmə (qırmızı) diplomu ilə bitirib, eyni ilə həmin ildə V.I.Lenin adına Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun rus dili və ədəbiyyatı fakültəsini fərqlənmə diplomu ilə başa vurmuşdur.

Bir müddət M.F.Axundov adına API-da laborant, baş laborant və müəllim kimi rus ədəbiyyatı kafedrasında işləmiş, 1956 – 1959-cü illərdə M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsində Rus sovet ədəbiyyatı kafedrasının aspirantı olmuşdur.

1959 – 1966-cı illərdə Azərbaycan Pedaqoji Dillər İnstitutunda dekan müavini, dekan işləmiş, 1959-cü ildə aspiranturada oxuduğu ali məktəbdə "F.Qladkov və 20-ci illərdə ədəbi həyat" mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə etmişdir.

1966-cı ildən 2009-cu ildək Bakı Dövlət Universitetində Rus ədəbiyyatı tarixi, XX əsr rus ədəbiyyatı və ədəbiyyat nəzəriyyəsi, Müasir rus ədəbiyyatı kafedralarına rəhbərlik etmişdir.

1970-ci ildə "Tarixilik, nəzəriyyə və sosialist realizminin tipologiyası" mövzusunda doktorluq dissertasiyasını müdafiə etmişdir.

Onun elmi rəhbərliyi altında 26 elmlər namizədi və 11 elmlər doktoru dissertasiyası müdafiə olunmuşdur.

Professor Seyfulla Qüdrət oğlu Əsədullayev 1986-cı ildə II dərəcəli Vətən müharibəsi ordeni ilə təltif olunmuşdur.

Seyfulla Əsədullayev XX əsr Rus ədəbiyyatı tarixi, Ədəbiyyat nəzəriyyəsi və Ədəbiyyatşünaslığa giriş fənlərindən müharizələr oxuyurdu. Onun müharizələri bir qayda olaraq özünün novatorluq konsepsiyası, nəzəri baxışları ilə zənginləşdirilir, yeni metodoloji yanaşmalarla seçilirdi. Alimin qələmindən 500-dən artıq elmi-nəzəri ədəbi-tənqid məqalələr, 20 monoqrafik araşdırma və üç kitab araya-əsərə çıxmışdır.

Azərbaycan Respublikasının Əməkdar elm xadimi olan bu istedadlı tədqiqatçı çoxsaylı "Xalqlar dostluğu", "Şöhrət" ordeni, 12 medal, Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Fəxri Fərmanı və s. ilə təltif olunmuşdur.